

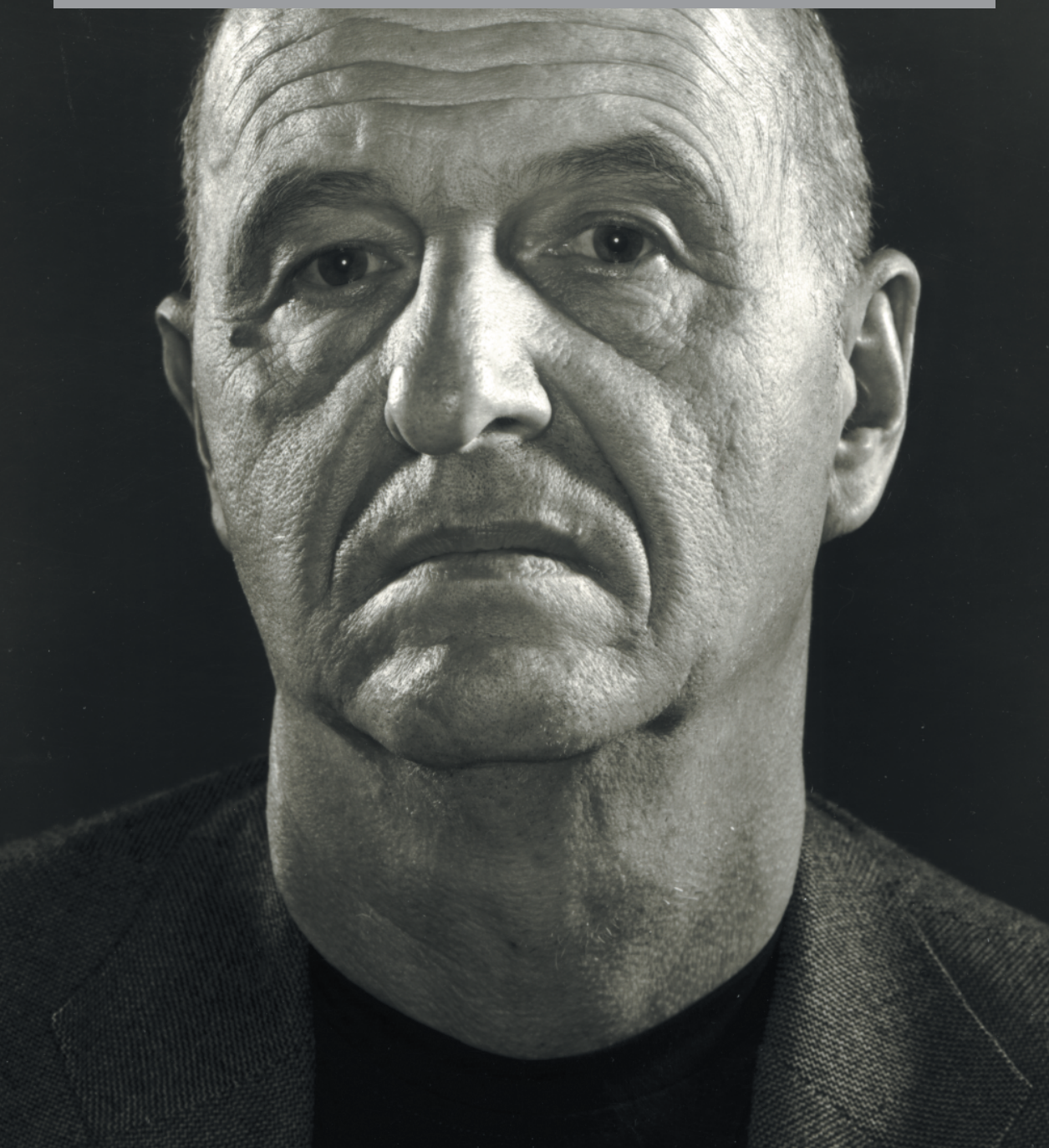
Ivo Fencel

Ondřej Neff

Královská zábava

akropolis

edice osobnost

akropolis

edice osobnost

2010

Ivo Fencel

Ondřej Neff

Královská zábava / rozhovor

© Ondřej Neff, 2010

© Ivo Fencel, 2010

© Graphic Design ReDesign, 2010

© Cover & Frontispice Photo Václav Jirásek, 2010

© Filip Tomáš - Akropolis, 2010

ISBN 978-80-87310-17-5 (PDF)

ISBN 978-80-87310-18-2 (ePub)

**Jakmile propadnete čemukoli, stáváte se pro
své okolí mrtvým.**

Ondřej Neff

Ondřej Neff

Nikdy „nechtěl být ničím“. Přesto stojí u zrodu české vernologie i sci-fi měsíčníku Ikarie nebo vůbec prvního internetového deníku Neviditelný pes. Narodil se 26. 6. 1945 v Praze v rodině spisovatele Vladimíra Neffa (1909–83) a herečky Vlastimily Petrovičové (1903–80). Po maturitě se nedostal na vysokou školu a pracoval v časopise Svět v obrazech (1962–63). Až později vystudoval Institut osvěty a novinářství (1969) a titul (PhDr.) získal rigorózní studií *Ano a ne* (1970) o ideologii i žurnalistice francouzské studentské mládeže z jara 1968 zabývající se ultralevým terorismem a anarchismem.

Roku 1969 si Neff vzal za ženu Michaelu Šprachtovou (nar. 1. 1. 1945), která bohužel 8. 8. 2002 podlehla rakovině. Měli dvě děti, syna Davida (1970) a dceru Irenu (1979–2008).

V letech 1970–71 pokračoval Neff ve studiu na FF Univerzity Karlovy (kulturní dějiny Dálného východu), ale souběžně už byl i promítačem v kině a divadle nakladatelství Albatros. V letech 1974–75 pracoval (stejně jako jeho kamarád Martin Hoffmeister) coby propagační pracovník obchodního domu Kotva a do roku 1979 fotografoval pro Ústředí lidové umělecké kultury. Mezi roky 1979–81 také vystudoval Institut výtvarné fotografie. Současně už pracoval v deníku Mladá fronta (1979–85), než se stal ve čtyřiceti letech spisovatelem z povolání. Na volné noze ale dlouho nevydržel a již v letech 1987–89 pracoval jako redaktor týdeníku Kmen, který se začátkem roku 1988 vydělil z Tvorby. Ve třináctičlenné redakci byli Neffovými kolegy i Petr Bílek, Karel Sýs, Pavel Frýbort anebo Jaroslav Holoubek.

Mezi roky 1990–95 se pak stal opět zaměstnancem deníku Mladá fronta Dnes. Nejprve jako redaktor, pak byl šéfredaktorem sobotní přílohy Víkend. Současně uvedl na český trh například i čtyři krvavé romány Mickey Spillanea anebo vydal knihu Johna Le Carré Agent, který se vrátil z chladu, dodnes jedno z nejlepších děl špionážního žánru. Stal se také šéfredaktorem Ikarie (1990–93), přičemž už do předchozí „Ikárie“ přispíval od roku 1985.

Roku 1995 „propadl“ pod nickem Aston internetu. Nejprve se stal redaktorem síťového Magazínu AmberZine a od začátku roku 1996 až do července 1997 pracoval v měsíčníku Softwarové noviny jako redaktor jeho internetového týdeníku, a stal se tak prvním naším placeným internetovým novinářem. Týdeník opustil až ve chvíli, kdy se stal deníkem, a mezitím, už 23. dubna 1996, umístil poprvé na web i vlastní deník *Neviditelný pes* pojmenovaný na počest německého ovčáka Gordona, který by se onoho dne dožil dvanáctých narozenin.

Roku 1999 přidal Neff k Psovi i specializovaný deník Digineff věnovaný fotografii a roku 2002 spoluzaložil Institut digitální fotografie, kde přednáší a se kterým i příležitostně cestuje světem. Neff dále zůstává komentátorem Lidových novin a rozhlasové stanice Frekvence 1. S rozhlasem a televizí spolupracoval vícekrát – rok byl také scenáristou Novy. Podílel se např. na filmech Sedm pater pro tisíc přání (1975), O kolečko víc (1979), Třetí šarkan (1985) anebo Chocking Hazard (2004) a uváděl cyklus SF filmů (1984). Moderoval i seriály jako Svět za 100+1 rok (1986–87) a psal sitcom Nováci (1995–96). Je i scenáristou TV série Energie – motor civilizace (1997) anebo pořadů Jenom sny (1986) a Domácí úkoly Ondřeje Neffa (1988). O něm a jeho rodině byla natočena řada portrétů.

Napsal tucet rozhlasových her a pětidílný rozhlasový seriál Dvacet tisíc mil pod mořem (1995). Následoval třídílný vernovský rozhlasový cyklus Šrafovaný svět (1986); právě Verne je i spisovatelem, od jehož díla se Ondřej jaksí odrazil ve své literární tvorbě.

Verneovsky miloval už od dětství a roku 1979 díky tomu zaplnil trhlinu na našem trhu publikací Podivuhodný svět Julese Verna (vyšlo s datem 1978). Předchozí Janatkova monografie (1959) byla totiž do značné míry jen plagiátem knihy Jules Verne, sa vie, son oeuvre od Allotte de la Fuye.

Přepřacované vydání Podivuhodného světa doplnil roku 2005 exkluzivní encyklopedií Vernem vysněných vynálezů a imaginárních zeměpisných lokalit z jeho knih, ale nevedl ho pouze velký francouzský snílek. Jako jednoho z nejodivuhodnějších „českých Vernů“ ctí Neff i doktora Ludvíka Součka (1927–78), o kterém publikoval esej v časopise Zlatý máj. Právě díky tomu byl i vyzván, aby zpracoval celé dějiny české sci-fi.

„Ona nějaká existuje?“ ptali se tehdy mnozí. Ondřej se příliš neptal, jako obvykle nelenil a průkopnickou práci završil knížkou Něco je jinak (1982) i jejím doplňkem Tři eseje o české sci-fi (1986). A sci-fi světová? Její historii Všechno je jinak (1987) napsal Neff ve spolupráci s Alexandrem Kramerem (nar. 1946), jehož jméno tehdy nesmělo být nikde uváděno, takže i povídky uveřejňoval jako Jaroslav Veis.

Vedle autorů SF žánru se podrobněji zabýval i životem a dílem Jacka Londona. Výsledná práce zatím bohužel vyšla jen částečně a formou několika doslovů. Svižně psané portréty dalších světových autorů publikoval však v časopise Pionýr (1984–86) a ani výtvarno mu není cizí. Maluje, vystavuje a zaujat zůstává např. i Cyrilem Boudou a Zdeňkem Burianem, o nichž také vydal publikace. Biografický román o Burianovi však nedokončil.

V oblasti SF spolupracoval i na třech slovnících a pokračoval i publikací Jak blufovat o sci-fi (1998). S beletrií pak začal koketovat už v letech sedmdesátých. Prvotina sepsaná s Vladimírem Kováříkem mladším se nicméně ztratila, a jediným jejich společným dílem tak zůstal „filatelistický román“ pro děti Holky se perou jinak (1978). Optimismus i elán přímo prýští z autobiografických Klukovin a tátovin (1980) a první Neffův román s fantaskními prvky A včely se

vyrojily (1983) zase vznikl v důsledku zakázky na protipožární příručky pro pojišťovnu.

Už od roku 82 Neff vytrvale navštěvuje scifistická setkání a coby teoretik žánru, o kterém i přednáší, byl už tenkrát dotázán, jestli nepíše také sci-fi povídky. Stal se proto spoluautorem průlomových antologií Lidé ze souhvězdí Lva (1983) a Železo přichází z hvězd (1983); druhá z nich je přitom torzem románů Ludvíka Součka doplněným texty jiných autorů...

Hned první Neffova sbírka Vejce naruby (1985) byla vyhlášena nejlepší českou SF roku a získala cenu Ludvík. Od té doby vydal šest dalších sbírek, mezi něž počítám i Martinem Zhoufem ilustrovanou Knihu Frenesis, kde ovšem najdete akční prózy jako součást filozofické úvahy. Neff dále napsal i pět publikací Klon (1995–99), které mají celkem 1 190 stran. I ony obsáhly další povídky, ale také eseje, úvahy, přednášky, a dokonce i scénáře.

Neff už vytvořil skoro patnáct románů, mezi něž se řadí dosud nedokončená pentalogie z Marsu (1984–91) i trilogie Milénium (1991–95). Zásadní význam pak má rozsáhlý cyklus románů, delších próz a povídek z budoucího Měsíce vyznačený zatím svazky Měsíc mého života (1988, opravená verze 1999) a Hvězda mého života (psáno 2008). V nejobsáhlejším z románů této série Rock mého života využil Neff vtipně i známý mýtus o stále žijícím Elvisovi.

Dalším románem Reparátor (1997) sice zahájil i jiný cyklus – o zakázaných technologiích a povoláních budoucnosti, o kterých je i seriál esejů vydaný v Ikarii a v Klonech – vzhledem k prostředí však lze i Reparátora řadit do měsíčního „arkádského cyklu“.

Z dalšího, zatím odloženého románu Nekrokrator vyšlo jenom několik povídek v publikaci Klon '97. Působivá postkatastrofická antiutopie Tma, jejíž první verze Potíže s elektřinou vyšla v Klonu '96, byla nejprve vydána dvakrát krátce po sobě (1998, 1999) a poté se dočkala dalšího přepracování ve zcela nový román Tma 2.0 (2003). Inspirovala také Kovanicův Blackout (1999) umístěný do téhož světa.

Další výborný román Tušení podrazu (2007) byl podle autorových slov splacením dluhu Ludvíku Součkovi jako Neffovu vzoru – zručně manipuluje s legendami okolo fascinující osobnosti tohoto zubaře. Definitivní verze se ještě má dočkat i Neffova kniha Celebrity.

Neff ovládá několik jazyků a uplatnil se také jako překladatel z angličtiny (H. P. Lovecraft, William Gibson aj.). „Po Součkově vzoru“ je taky autorem mnoha fotografických příruček, počínaje Tajnou knihou o fotografii (1981). Osm svazků fejetonů z Neviditelného psa (1997–2002) obnáší dalších tři tisíce stran.

Přinejmenším počínaje statí Svět bílých bublin, vydanou na pokračování ve Zlatém máji (1978), se Neff taky teoreticky i prakticky začal zajímat o komiks. V té oblasti spolupracoval např. s Kájou Saudkem či Petrem Pošem, ale kreslí také sám.

12)

Miluje také film, i když na televizi se skoro nedívá. Preferuje ovšem filmy vědeckofantastické a staré bondovky – agenta 007 ostatně neváhal využít i v chystaném románu Práh bolesti, jehož kratší verze vyšla pod titulem Jeruzalémský masakr motorovou pilou (2007).

Neff rovněž vydává vlastní verze Vernových románů a po Dvaceti tisících mil pod mořem a Patnáctiletém kapitánovi se chystá i na Pět neděl v balóně. Při těchto úpravách se dosti pevně drží i legendárních ilustrací Zdeňka Buriana.

Ondřej Neff se nedávno přestěhoval ze Smíchova do Zvole, zůstává ale nadále středem mnoha životů a světů, počínaje tím každodenním politickým a konče tím psím. Se svou paní, herečkou Ljubou Krbovou, se totiž stará o fenku Iris. Neff vždycky razil nové cesty, aby je ale povětšinou už s prvním náznakem nudy zanechával tzv. pachtivcům, i když ani to samozřejmě nezůstává úplným pravidlem...

Od Verna k Neffovi

Krátce poté, co jsem se naučil číst, ležel jsem jednou doma ve Starém Plzenci *nevázně* nemocný a dostal knížku. To díky ní mi ještě dnes bílé pláně verneovky *Země kožešin* splývají s peřinou té ložnice, kde mě poprvé uchvátil *šrafovaný svět*. A dál? Zakuklování Vernových hrdinů do zazimovaných domů splynulo s mým tehdejším zakuklováním do podušek a už tenkrát mě zaujaly zvláštní děje a obrázky a vzpomínám, že právě v Zemi kožešin mají skosené rohy. Jinde už pak většinou ne...

S vědomím, že jde o Verna, jsem jako svou teprve druhou verneovku dočítal *Patnáctiletého kapitána*, kterého mi ještě rozečetla babička. Pak... už mě za výkladem v Rokycanech zaujala obálka *Tajuplného ostrova*. K mému štěstí se ještě ten rok objevil pod vánočním stromkem a *Děti kapitána Granta* následovaly a já je zhltl – a vzápětí dostal i podruhé, od strejdy. Vrátil jsem mu je – a založil si sešit a začal si verneovky půjčovat a zaznamenávat. Jak nesmírně mě jen fascinoval i jejich autor... A co jsem tedy dělal? Z dostupných pramenů si kompiloval jeho životopis.

Brzy ho i poprvé přepsal, ve starém Zápisníku jsem totiž narazil na další článek – biografii. Tak to šlo dál. Byl jsem totiž neskonale naivní dítě a jaksi mě nenapadlo, že přece dávno musí existovat i „pořádnější“ životopisy knižní – a já tedy dělám zbytečnou práci.

Zbytečnou? Opravdu? Ale ne! Zaujaté sbírání informací však jednoho dne zcela smetla ta „zlatá“ knížka Ondřeje Neffa *Podivuhodný svět Julese Verna* (1979) a bylo mi patnáct a jako jsem se nad verneovkami zabýval i *sny* o jejich tvůrci, začal jsem nad Podivuhodným světem přemýšlet pro změnu o jeho českém původci... O Neffovi.

Začal jsem možná až pošetile sledovat všechny další jeho aktivity, činy a počin. Knihy, články. Sbírat je. A koneckonců jsem tím ani tak nemapoval samu bytost Neff, jako spíš jen její nejskvělejší esenci nahlédnutelnou díky znalosti všech těch knížek, ale vždycky mě Ondřej znovu a znovu fascinoval svou neúnavností, produktivitou a nepředpojatostí. Je mi vzorem. Ví, že věci se mají dělat vždycky z více důvodů a dodatečně využít na ypsilon způsobů, a pokud mám v oblibě nějaké literaturu popularizující knihy, kterých si strašně moc vážím, jsou to rozhodně tyhle dvě:

Škvoreckého *Nápady čtenáře detektivek* a Neffovo *Něco je jinak*.

Ale *všchno* je ve skutečnosti jinak, víte? A tak se i podívejte na stránky *téhle* knížky!

Predestinace

Ivo Fenc: Je fakt, že jste dnes mohl být americkým nebo i rakouským spisovatelem?

Ondřej Neff: Je to pravda. A můj pradědeček Jan Neff byl trestuhodně nezodpovědný idiot, když v roce 1860 zabalil svoje prosperující podnikání v císařském městě Vídni, metropoli jedné ze světových velmocí, a odstěhoval se do ospalého, tehdy víceméně německého městysu jménem Praha, kde založil na relativně nejživější a čistě německé třídě slovanský obchod, nota bene hned vedle Německého domu, což bylo sídlo... přímo velkoněmeckého fanatismu a buršáckého výtržnictví. Uplynulo ale třicet roků a pradědeček se ještě k tomu projevil jako trestuhodně rozhazovačný idiot.

Jak to?

Finančně, ale i organizačně podpořil podnik, který byl očividně nesmyslný: Jubilejní výstavu v Holešovicích, uspořádanou velice daleko za městem, na území tehdy zcela zdevastovaném stoletou vodou, která byla dokonce tak mocná, že strhla i Karlův most.

Naštěstí ne úplně.

Byl to ale prostě blbec, tenhle můj pradědeček a sponzor gymnázia v rodném Lipníku nad Bečvou a Národního divadla a Národního muzea a tuctu dalších pražských podniků - s cílem povznést statut české metropole. Kdyby však vstal z mrtvých a přišel se podívat na pravnuka, tedy mě, a ten mu řekl, jak to vypadá s Prahou a jejími výhledy a že myšlenka na uspořádání světových sportovních her zvaných olympiáda je tu pokládána za megalomanský projekt, tak on by nevěřil sluchu. Ale já bych mu byl nucen vysvětlit, že se český duch od jeho doby změnil. A to hodně. Češi jeho časů totiž chtěli vyniknout. Dnes chtějí být z obliga a mít jistotu a definitivu, a jakmile se rýsuje projekt rozsáhlejší než chlívěk pro prasata, přijde na ně hrůza z toho megalomanství, takže ani z Ruzyně nesmí být velké mezinárodní letiště, protože ona letadla vrčí, takže se ani na Pankráci nesmějí tyčit mrakodrapy, protože by trčely moc vysoko, a Tančící dům je třeba zbořit, protože je moc šišatý, kdežto spořádané domy jsou rovné. A když

16)

u nás chtějí Američané vybudovat rampy chránící lidi před raketovými útoky islamistických fanatiků, kteří si vyrábějí atomové pumy a rakety s úmyslem vyhladit západní civilizaci, zdvihne se vlna českého odporu, jelikož by se islamisté mohli nasrat a naší země si všimnout, že vůbec je.

A chcete zde ty rampy?

Chceme snad zůstat divně zdechlým územím mezi Ruskem a Německem? To sociální demokraté vsadili na populistickou vlnu, když se dali na vytloukání kapitálu z hesla „Lezli jsme do prdele Rusům, tak teď polezeme Američanům“. Otázky ale zní jinak... Jsou na východě země, pro které není lidský život hodnotou, jíž by se měly vůbec zabývat?

Je pro takové státy přednější ideologie než lidské životy? Odpovědi zní ano. A disponují ty státy raketami? Taky ano. Mají atomové zbraně anebo o ně usilují? Ano. A jsme v dostřelu? Samozřejmě. A jsme s to vybudovat náležitou obranu proti těmto raketám? Odpověď zní: Sami ne. A až od toho bodu se musí odvíjet diskuze.

Ale neodvímí.

Neodvímí. Už to, že jsme kdysi vstoupili do NATO, vyvolalo totiž zásadní odpor, protože... Ani to se nelíbí Rusku. A když NATO donutilo komunistického diktátora Miloševiče kapitulovat, naši vysocí důstojníci (a ještě s podporou vlády) posílali do Bělehradu varování před americkými nálety, jelikož válčení proti diktátorům je nežádoucí. Vzali nás jednou do spolku civilizovaných států Evropy, ale neseme to těžce. Kdo ví, třeba i proto, že si Unie nepřeje, abychom nazývali náš oblíbený nápoj získaný studenou cestou z řepy stejným jménem jako lidi karibské oblasti nazývají svůj třtinový destilát - a já bych mohl pradědečka Jana ujistit, kdyby tedy přišel, že vůbec nemá důvod k neklidu, jelikož tady víme všechno nejlépe. My... máme zlaté ručičky a selský rozum, na který se nám nikdo nedoklove, a vůbec nepotřebujeme strkat Prahu do kategorie světově významných měst. Ještě by nám sem jezdili cizáci, ožírali by se tu, že, a prznili česká děvčata dovezená z Ukrajiny v míře přesahující současný stav - a co přesahuje v kterémkoli směru současný stav, to je v současném českém pojetí nežádoucí.

Dobře. Ale pradědečka jste už osobně nepoznal...

Nepoznal. Zemřel pár desítek let před mým narozením, ale můžu, myslím, odhadnout, že by se mu tady mohlo udělat špatně.

A jak je vám?

Pradědečka bych rozhodně ujistil, že mívám pocity úplně stejné jako on.

Dobrá, vraťme se však ke stěhování. Váš tatínek dostal kdysi hezkou nabídku od prvního židovského manžela vaší budoucí matky a získal díky ní i šanci ujet spolu s ním a jeho ženou (do které byl zamilovaný) z Evropy před druhou světovou válkou. Uvažoval vůbec, i kdyby jenom na chvíli, o takové možnosti?

Má už vdaná maminka se s ním seznámila krátce před Mnichovem. Byl už dost známý spisovatel (ještě panoval librocenralismus) a ona zase byla známou herečkou Osvobozeného, kde vystupovala pod jménem Vlasta Petrovičová...

Vlastně ruské jméno, ne?

Mělo to svou logiku. Byla v té době už šestnáct let provdaná za ruského emigranta a někdejšího carského námořního důstojníka, který byl v Praze významným divadelním agentem a jmenoval se Marek Bičurin. Tento její první manžel byl ušlechtilý a inteligentní muž, ale bez iluzí. O jejích nevěrách vždycky věděl a ani nový maminčin prudký vztah k mladému literátovi neunikl jeho pozornosti. Ale Bičurin vnímal také, co se děje okolo. Hitlerův příchod už byl nevyhnutelný. Bičurin chápal, že svým původem spadá pod Norimberské zákony, a rozhodl se odjet do Ameriky. Koupil tři lístky na loď Hamburk–New York. Jeden pro sebe, jeden pro manželku, jeden pro jejího milence.

Který ale... emigrovat nechtěl.

Ne. A matka zase nechtěla odjet bez něho. Marek Bičurin nakonec odplul sám a ona se nastěhovala k otci a v prosinci 1944 se vzali.

Ale Marka Bičurina a ji lze dodnes spatřit v jednom filmu, že ano...

Ano, ve Vyznavačích slunce (1925).

A jaké že tam dostali role?

No, maminka hlavní.

V rozhovoru s Vladem Ríšou v Ikarii (2000) vzpomínáte, jak jste v jedenácti letech začínal číst sci-fi. Cituji:

Jsem přesvědčen, že kdo sci-fi nezačne číst v jedenácti, tak už tomuhle žánru nepropadne nikdy. Je to jako se ženskými, člověk je schopný zamilovat se jenom v určitém věku, a když se nezamiluje poprvé do... Do kolika? Do dvaceti? Třiceti? Čtyřiceti?... tak už nemá šanci – a je z něj starý mládenec. A sci-fi? Má tu hranici někde okolo deseti či dvanácti let – a já v tom věku jsem četl jako šílenec všechno, co mi padlo do rukou a koukala z toho raketa.

Tak to opravdu bylo?

Bylo.

Vzpomínky na život kluka obklopeného padesátými lety jste zmapoval v seriálu pro internetový deník Neviditelný pes a jedním z podstatných znaků onoho dětství bylo jedináčkovství. Chyběli vám sestra či bratr?

Podívejte, ono mamince už bylo dvaadvacet, když jsem se narodil – a otci šestatřicet. Začal jsem o takových to věcech přemýšlet, až když mi bylo deset a mamince dvaapadesát, takže... Měl jsem chtít po mamince, aby měla v dvaapadesáti letech další dítě?

Měli na vás kromě rodičů vliv i učitelé?

Ve Slapech, kde jsme žili do roku 1954, mi imponoval Julius Komárek. Pan řídící naší školy, ale i cestovatel po Latinské Americe. A pak mě zaujal farář. Chodili jsme za ním. Tedy dokud ho neodvezla StB. Pak už jsem ho nikdy neviděl.

A jak to bylo se hřbitovem a cestami ze školy?

Tatínek se rád chlubil takto: „Prvním hřištěm mého syna byl hřbitov a jeho první hračkou lidská lebka.“ Přeháněl. Hřbitov byl až mým druhým hřištěm a lebka

až mou druhou hračkou, ale mezi naším domem a školou se opravdu nalézal hřbitov a já přes něj skutečně chodil do školy, ze školy. Diagonálně. Někdy jsem třeba hrobníkovi i pomáhal vybírat kostičky.

Sotva vás to ale mohlo doopravdy ovlivnit, řekl bych.

Možná ne. Rozhodně by mě ale zajímalo, co a jak bych dneska psal a jestli taky o atomových válkách, kdyby tam tehdy místo hřbitova rostl jabloňovej sad.

A jak probíhala výchova doma?

Nikdy mě nenapadlo, že by můj otec byl slavný člověk, to především.

Dělal svou práci a kladl důraz na její dělnost a na efekt a o mne se nestaral. Jeho zajímalo na světě pouze to, co zrovna píše. Nesnažil se mě přetvářet a nezasahoval mi nijak do života. Když jsem ho o něco požádal, vyšel mi obvykle vstříc. Nedělal podle mého názoru chyby otců, kteří se snaží, aby jejich děti byly stejné jako oni.

Ze Slap jste se vrátili na Žižkov, když vám bylo devět. Devátý rok bývá označován za klíčový...

Vrátili jsme se a byl to ještě echtovní Žižkov. To ale neznamená žádnou romantiku, nemyslete. Naopak, znamenalo to topit si normálně v bytě uhlím a nosit si to uhlí ze sklepa.

Potkával jste se tehdy s nějakými otcovými kolegy?

Asi dva roky jsme žili i na Dobříši a... Byli to třeba Aškenazy, Lustig anebo Václav Čtvrtek.

A malíři?

Hlavně Bouda a Zdeněk Burian – a zajímavé pro mě je srovnání s Toulouse-Lautrecem. Burian a Bouda se našli, řekněme, už v pěti letech – a nezměnili rukopis. Lautrec byl jiný. Maloval dětsky až do patnácti, kdy poprvé navštívil bordel, a to ho teprve změnilo.

Výchova k psaní?

Jste velmi pracovitý, pojďme se tedy po tomto krátkém úvodu bavit rovnou o práci.

To chci. I když... Z hlediska věčnosti je, obávám se, život strávený v zábavách roven i životu vyplněnému přímo horečnou prací.

To je možné, ale... Umíte vůbec občas vysadit?

Umím, ale nikdy v životě jsem neměl měsíc dovolenou.

A jste při práci pořádný?

Ano, jsem. Pořádný bordelář.

A teď vážněji. Mnozí z nejryzejších spisovatelů (Flaubert, Faulkner...) tvrdí, jak moc chtěli své životy vygumovat z paměti lidstva. Toužili, aby zůstalo pouze dílo. Bez balastu. Máte sklon k podobnému postoji?

Víte, já jsem velice skeptický k tomu, co zůstane nebo nezůstane světu. Život, ten samozřejmě vůbec nezůstane...

Ale dílo jo.

Dílo? Mne těší, když se potkám s člověkem, který mi řekne, že ho to či ono moje dílo nějak oslovilo, nebo snad dokonce změnilo. Nebo ho kamkoli postrčilo. To pak vím, že práce měla nějaký smysl. Ale život – a práce? Je to jenom putování po cestě a jiný význam nemají...

Což neznamená, že nemají žádný význam.

Někteří však chápou smysl psaní i jako něco tak intimního, že by se o tom ani nemělo hovořit.

Mají pravdu, ti někteří autoři.

Je tedy vůbec na místě povídat si o technice psaní zrovna jako o technice fotografování?

Kdyby to vůbec nešlo, mohli bychom tuhle knížku skončit, že, protože já chci, aby byla hodně o psaní. Ale vážně! Vážně si myslím, že existuje cosi jako technika psaní science fiction, a před lety, mám dokonce zaznamenáno, že to bylo 25. července 1992, jsem napsal i jakési Scifistické desatero podle Neffa.

Připomněl byste je?

Zní:

01) Chci-li psát scifoidy, musím nejprve vědět, jaký druh scifoidu rád čtu a jaký bych rád psal. Pozor: nemusí to být totéž.

02) V zásadě mohou být tyto druhy scifoidů: a) filozoficko-moralisticko-přemýšlelné s literárními ambicemi; b) vědecko-technicko-nápadoidní; c) dobrodružno-dějové napínáky.

03) Pro a) musím mít vskutku originální filozofické a etické vhledy a nesmím bejt blbej; pro b) se musím vyznat ve vědě a technice a musím k ní mít vztah; a pro c) musím umět vyprávět.

04) Pokud si ujasním vlastní inklinaci (příčemž nikde není psáno, že se musím exkluzivně a po celé žití věnovat jen jednomu druhu; v dané chvíli tvorby musím mít ovšem na hlavě jen odpovídající čepici), vyhnu se šalebnému pojetí scifoidu, že totiž jde o literární útvar, kde vše je dovoleno a každý může plácát jakoukoli hovadinu, protože „jest to sci-fi“.

05) Jsem-li si jist sám sebou, a to si zdaleka každý spisovatel není, zabývám se námětem, který chci zpracovat. Z námětu se totiž odvíjí žánr. Jak to? Některý námět je vhodný pro krátkou povídku, jiný pro povídku či novelu a ještě jiný zase pro román.

06) Krátká povídka, to je gradovaný a pointovaný obrázek jediného nápadu. V povídce zpravidla sleduji příběh jedné osoby, přičemž ostatní hrají podpůrnou roli. Děj se odehrává ve statické dimenzi jedné situace. V novele sleduji konflikt několika postav (ideální počet je tři až pět) a situace se nachází v dynamické dimenzi vývoje.

A v románu?

Tam složitě rozvíjíme interakci několika vzájemně propojených dějových rovin. Čím delší je žánrový útvar, tím víc se přitom vzdalují od prostého nápadu, který přestává být jádrem a stává se pozadím pro lidské interakce.

07) Každý žánr, od krátké povídky po román, je založen na konfliktu vůlí postav. Každá z nich musí o něco usilovat a je třeba se ptát: Co chce tato postava? Pakliže nechce nic, je zbytečná. Pakliže chce bezesbýtku totéž co jiná postava,

22)

je taky zbytečná. A realizace chtění jedné postavy by měla kolidovat s možností realizace chtění jiné postavy. Až tak vzniká dynamická vazba.

08) Čím úspornější je žánr, tím rázněji musí být nástup. U krátké povídky je kritické místo v prvním a v druhém odstavci. Běda, pokud tam není vyjádřena podstata konfliktu.

09) Čím epičtější je žánr, tím lépe připravený musí být závěr. V novele a románu je kritické místo v poslední třetině. Běda, pokud rozuzlení spadne z nebe až na závěrečných třech stránkách.

10) Ať už píšeme krátké povídky anebo románové ságy, vždycky mějme na paměti, že v zásadě nikdo pod divými hvězdami není na naše žvásty zvědav a že každým slovem, jímž pošpiníme bílý arch papíru či prázdnou obrazovku monitoru, urážíme dobrý vkus Hospodinův, amen. A kéž bych se dovedl tímto desaterem sám řídit!

Nezní nijak nerozumně. Snad... jen blíž definovat scifoid?

To slovo jsem nevymyslel. Vymyslel si ho můj přítel Robert Málek, původem žižkovský taxikář, ale celoživotně velký milovník a sběratel literatury žánru sci-fi. A pokud jde o ty rady, trvám na nich. Dodnes. Zejména bod sedm je podstatný.

Nadbytečnost postav?

Víte, kdybych měl začínajícímu spisovateli dát jedinou radu, byla by obsažena právě v tom bodě sedm - a on by si řekl, to je ale pitomec, ten Neff!

Jiná častá rada spisovateli zněla: Drž jazyk za zuby. Nevymluv si nápady.

Jistě. A do poslední chvíle nos nápad v hlavě a pracuj na něm, kdybys o něm začal mluvit, každý by ti radil, nakonec by tě přepadly pochybnosti a ty... jsou smrtí každého nápadu.

To říká i jeden z hrdinů vaší povídky Vesmír je dost nekonečný, této první české space opery. A český prozaik Jiří Kratochvil zase říká: Málo je spontánních vypravěčů a zároveň spisovatelů.

Bezpochyby má pravdu.

K psaní sci-fi ale srdce taky potřebujeme, ne? I když hlavně mozek. Domníváte se, že je přitom meritem inteligence schopnost soustředit se? Ptám se proto, že právě v jedné vaší povídce hraje roli tato úvaha.

Motiv inteligence, a to té vyšší, se mnohokrát ve sci-fi vyskytl a obvykle se nositel té vyšší inteligence projevoval jako vinárenský cynik. Troustil bonmoty a pohrdal vším, co je inteligenčně pod ním. Inteligence, to je však cosi, co je třeba poměřovat s vnímáním času.

To mi připomíná vaši povídku Strom. Chová v sobě až cosi z Bradburyho Marťanské kroniky, ale když se nad ní zamyslím, zdá se mi nepravděpodobná. Stromy si měří čas úplně jinak než my a zdá se mi nemožné, aby nás mohly ohrozit, jak to popisujete.

Snad máte pravdu. U stromů opravdu nevíte, ale hodně se zajímám i o zvířata.

Hlavně o psy?

Také.

Odkdy?

Prvního... jsem vlastně měl už roku 1984 a byl to vlčák jako kredenc, ale neodbíhejme od tématu. Právě o psu jistě nelze tvrdit, že není inteligentní, nemyslíte, ale rozhodně má pojetí času úplně jiné než člověk.

Těžko si to představit.

Lehko. Více se zabývá současnou chvílí. Má taky paměť, ovšem chybí mu náhled budoucnosti. Z toho úhlu já se dívám i třeba na biblické podobenství o jablku poznání. Jaké to bylo poznání? A čeho? K smíchu mi připadá ta interpretace, jak Adam s Evou poznali, že jsou nazí, neboli že poznali sexualitu. Ne! Museli by oba dva být slepí, kdyby vzájemně neviděli nahotu a kdyby nepozorovali sex u zvířat okolo. To jediné poznání, které jim mohlo přinést prokletí a zároveň i lidskost v pravém slova smyslu, je poznání času. Poznání dimenze budoucnosti a tím i vlastní smrti.

Zatímco psi to asi nechápou. V řadě vašich povídek jsou přítomni hrdiny... V Psím smíchu, například. V Kolosálním přehmatu dohlážítele Bicava dokonce dojde ke zmoudření psa a...

A v důsledku toho ke zmoudření všech psů světa, až je pro ně nutno zřídit planetu... Tohle je spíš hříčka!

Pes je ovšem i hrdinou povídky Omamný nápoj volnosti, která vzdáleně připomíná Herbertův román Fluke (1977, česky 1995).

To je možné, ale ze dvou Herbertů znám pouze Franka.

A vaše povídka?

Jistě, intelektualizovaný pes tu najde štěstí. Ale i smrt – mezi psy minulosti. Lidé ovšem na budoucnost myslí víc než psi. Přesto... Člověk jako živočišný druh dovede vnímat čas rozhodně daleko lépe než jiné druhy, jenže budoucnost bohužel vnímá jenom nedokonale a nedůsledně a vždycky klade akcent na okamžitý prospěch a pokaždé zanedbává projekci budoucího vývoje svých činů. To je i limit naší inteligence.

Podobným zanedbáním projekce budoucího vývoje se může dejme tomu stát i banální zanedbání antikoncepce, ale co když... Co když právě takové zanedbání světa dá jako z vyšší vůle dítě-budoucího génia?

To se může stát. Ovšem. A bylo by smutné, kdyby plození géniů mělo záviset na inteligenci. Otázkou jste to vystihl. Génius, to je dílo boží vůle. Génius, průsečík nadání a příležitosti. Jules Verne byl ve svém čase a ve svém oboru takovým géniem, ale denně umírá hladem deset tisíc géniů, kteří nikdy nedostali příležitost. Bohužel.

Zanedbání projekce budoucího vývoje je pak nejen podle mého názoru obzvlášť trestuhodné v případě lidí, kteří nejsou dobrým příkladem vlastním dětem. Co si však myslíte o názoru svého otce, že se dítě nejlépe vychová samo?

A může vést urputná snaha o tvarování člověka k výsledkům úplně odporujícím původnímu plánu, jako se to možná stalo nebo mohlo stát za nacismu?

Odpověď není lehká. A asi to souvisí s determinismem – a indeterminismem.

Dítě rozhodně není obrobek. Rodiče děti přece jenom vychovávají, ale zároveň i děti vychovávají rodiče. Víte to možná sám... Ale i kdybyste měl dětí osm, každé další bude zcela nová životní situace a nová výzva. Soužití... rodičů s dítětem, nejdříve tím prvním, ale pak i tím druhým, třetím a patnáctým, by měl být vzájemný proces. Ne jednosměrný. A vůle by tady neměla být primární, to spíše zájem.

A láska. Ne?

Láska je vlastně taky především zájem.

Ať už ji pojmáme jako vztah milostný anebo přátelský anebo rodičovský. Nemyslíte?

Jistě, láska je zájem... Kundera ovšem hovoří ještě o soucitu, když přitom soucit nemá za nic podřadného a chápe ho ve smyslu veliké sounáležitosti s druhým, kdy se pokoušíme sdílet city. Jistěže nejste Zdeněk Matějček, ale co by podle vás otec ještě měl a co už by dělat nemusel?

No, především by měl žít, ale to se možná jen chabě pokouším vtipkovat...

Paměť a prognostika

Váš kolega Asimov (1920–92) přišel v románu Nadace (1942–44) a jeho pokračováních s tzv. psychohistorií, vědou, která s matematickou přesností dovoluje předvídat vývoj společnosti. Důsledek je, že umí budoucnost manipulovat. Onu vědu „vynalezl“ jistý Seldon a Nadace je psychohistorickou institucí, která má urychlit vývoj lidstva. Souhlasíte, že tyto vize vcelku nemají slabinu? Obdivujete Asimova?

Ano. Taky on byl génius, o jakých jsme mluvili. On zase génius dvacátého století. Nový Verne. Má úcta k němu nemá mezí, ale jednu přece. Psychohistorie je moc hezký nápad, ale jen jako dramatický prvek, který... Isaac nezvládl.

To myslíte vážně?

Ano. Sám námět se mu vzepřel. Vždyť... Vývoj děje Nadace jde v podstatě mimo směr naznačený tímto námětem, četl jste to? A onen námět předpokládá důsledný determinismus. Předpokládá mechanické zřetězení příčiny a následku, je ale paradoxní.

Jak to?

Mechanický determinismus je čistě racionální idea a rozumem si jistě dovedeme představit, že se každý děj stává příčinou dějů dalších, to ano. A že vývoj každého děje bude přesně určen i dalšími dílčími příčinami... Racionálně vzato by tedy šlo pojmout souhrn všech příčin a vygenerovat předpověď vývoje děje a vývoje lidstva. Ano, proč ne? To je princip Asimovovy psychohistorie, zkušenost nás ovšem učí, že žádný děj není stoprocentně předurčený identifikovatelnými příčinami, a je možné, že i ty nepatrné děje bývají ovlivněny nekonečně složitým a četným počtem dílčích příčin, a jsou tudíž předvídatelné jenom statisticky. Bylo by ovšem snadné a laciné označit Asimova za pomýlence!

Neudělal jste to snad?

Ale ne. Bylo by snadné jeho historický determinismus vyvracet! Jenže nesmíme zapomenout, že psychohistorie je pouze fantastická věda, stejně jako

dejme tomu antigravitační nátěr. Nejde tedy o to, zda je antigravitační nátěr fyzikálně možný a proveditelný nebo zda psychohistorie může fungovat. Jde o to, jaké drama se z motivu odvine, a Asimovova metoda byla specifická. Vymyslel si vždy princip, například tři zákony robotiky (tedy bez ohledu na Heinleinův podíl na věci), anebo si vysnil i právě psychohistorii, a potom... Bujně psal o prohrěšcích motivu a chytře budoval drama tam, kde viděl skuliny principu.

Už zmíněný Frank Herbert (1920–86) v Duně (1963–65) dělal něco podobného, že? Jde vždycky o skuliny, o slabé body v jinak dokonale vytvořených světech.

Ano, a tam, kde byly skuliny principu, nalil Asimov betonové jehly pro základy fabule.

To je i mechanismus jeho geniality. Nikdo to nikdy jindy neuměl jako on.

Co však s naší, obyčejnou inteligencí?

Čistě technicky má ještě hodně faktorů. Ta schopnost soustředit se, jak jste ji zmínil, je jenom jeden. Hodně důležitá je ale i paměť.

Jistě jste taky poznal lidi, o kterých jste si řekl – ten je chytřejší než já. Obvykle se však ta „větší chytrost“ projevuje lepší pamětí a ničím víc. V jednání s lidmi potřebujete argumenty a ty vám poskytne hlavně vaše paměť. Vám anebo politikovi. Čím máte lepší paměť, tím lépe pro vás. Nebo hůř, to už je otázka životního běhu.

Někdy opravdu hůř. Pokud vím, Verne měl slušnou paměť, ale podstatnější možná byla slušná schopnost zapomínat.

To je známo.

Podmínka i příčina toho, že se jeho mysl opětovně ocitala čistá a připravená k další práci. Ale to je vlastnost většiny tvůrců a nejen spisovatelů, i vědců...

Kteří jsou ostatně prvořadí...

Nebo i má matka (nar. 1939) umí zapomínat „jako Verne“ a lamen-tuje, co kdysi a na vysoké škole zhltna knížek. Mnohé děje ale šly jen krátkodobou pamětí.

Tak. A to jste také hezky řekl, že se Vernova mysl ocitla čistá k další práci. A paměť, tedy schopnost registrovat fakta a vyhledávat je v registrech a dávat

je dohromady, to je obrovská výhoda zejména ve slovních konfliktech. Politika přitom není nic jiného než organizovaný slovní konflikt, že, a kdo má lepší paměť a dokáže vylovit argumentaci, má i výhodu nad protivníkem méně nadaným. A co z toho plyne?

Nevím.

Politikova tragédie. Asi každý na to dříve či později narazí. Z obsahu své paměti si politik vytvoří realitu, v níž se suverénně pohybuje, a protože je argumentačně schopný, dokáže do ní na úrovni diskuze vtáhnout i vás. Ovšem pozor, ona realita, ta skutečná realita života, zůstává vně toho akvária, vně téhle umělé reality, a dřív či později dojde k velikému rozchodu.

Což může být nebezpečné, že... A s politikou souvisí i historická paměť. Hm. Vzpomínáte na tajného policistu a jak to měl všechno popleteno ve vašem románu Reparátor? Cituji tohoto Nikolajeva, jinak policejního blba:

Curiovi, ti vymyslili atomovou bombu, a Von Braun přistál na Měsíci a Gates vymyslel ve vaně, proč plave mejdlo, a Einstein vynalezl žárovku... Ne, Gates vlastně objevil komunikaci s viry.

Konec citace.

No jo, to jsem napsal. Ale je to tak. Vemte si, že vidíte třeba historické filmy a tam jsou vojáci, třeba středověcí, a určitě by někdo ve středověku umíral smíchy, kdyby to viděl. Proč? Po určité vzdálenosti od té či oné události zbývají už *jenom interpretace*. To jsem ovšem neřekl já. To je zákon.

Ano. I zákon jednoho z vašich literárních hrdinů. „Za určitým horizontem je ta pravda už svým přímým opakem.“

A to víte, že jo. Ale prosím vás, já jsem to i sám intenzivně promýšlel a prožíval. Vezměte si dneska... Zeptejte se někoho, a nejen mladého, co to je 17. listopad 1989!

Když se zeptáte toho, komu byly čtyři roky...

Tak ten už neví vůbec nic. Anebo já a osmačtyřicátý. Byli mi tři, tak taky vše, co o tom vím, jsou jenom interpretace z knížek a tisku.

Moje generace má takhle zamaskovaný rok 1968.

A vy osmašedesátý, který já zažil už jako aktivní novinář. Ano.

Však skoro první, co si pamatuji, byly tanky.

Ano, a dětičky mají rády tanky, tak jste jistě na ně mával, že...

A pitomci jedou, říkal – a naši se báli, že bude malér.

Malér, no bodejt by ne... Já měl na vojně kamaráda, který absolvoval filozofickou fakultu, a... My byli všichni absolventy vysokých škol a nastupovali jsme v říjnu 69 a my si z něho dělali srandu a říkali jsme mu Gumanita, protože on tam někde, když jeli ti Rusové, tak on tam poskakoval po nějakém tanku a volal: „Gumanita! Gumanita!“

A milého Gumanitu někdo udal a do devadesátého si neškrtn, tedy dělal manuála. To mu zničilo život, ano. Tahle kravina. Takováhle.

V Praze by mu to třeba prošlo, ne?

Ale to bylo na nějakém malém městě, kde každý každého znal, a tak mu to napsali do papírů a on se odstěhoval do Brna, ale ty papíry šly všude za ním a byl zničený. Takže o těch interpretacích já jsem velmi přesvědčen, a taky my, kteří jsme rok 1968 zažili jako velmi dospělí, máme každý na to nějaký náhled, a kdybychom to měli někomu vykládat, jak to vlastně bylo, tak je to čistě subjektivní věc.

Vraťme se ale od politiky k psaní, ne?

Ano. Ale tvůrce, který píše, asi ani nepotřebuje precizní paměť. Stačí mu, když ona mu nasází v mlhovině nicoty nějaké kotvy, kterých se může přichytit, nějaké odrazné bloky, jako když se skáče do vody. Ale pravda je, že bez paměti by nebyla možná fantazie, která zůstává pouhým zkreslením obsahu té paměti, a kdyby v paměti nebylo nic, i fantazie by nám unikala mezi prsty!

A co ještě má podle vás náležet k výbavě tvůrcova mozku?

Tak třeba je tu kombinatorika, a tedy vynalézavost. Další podstatná složka inteligence.

Nutná nejen pro psaní!

Pro život... je pak ovšem nejdůležitější sociální inteligence, a tedy i schopnost komunikovat a... vcítit se.

I vám je zcela vlastní?

No... Otec o téhle schopnosti často mluvil... Jako příklad uváděl scénu z Vojny a míru. Fascinovala ho vždy schopnost fousatého dědka vcítit se do pocitů dívky, která přichází na veliký ples, chápete? Copak může být mezi lidmi větší rozdíl než mezi Lvem Nikolajevičem a Natašou Rostovovou jako představou?

Na totéž umění vcítit se jsem ovšem narazil u Balzaka a deprimuje mě jeho schopnost vcítit se. Ne, u žádného jiného autora jsem se s ní nesetkal v takové míře a měl až pocit, že jsem při čtení svědkem... něčeho zvrhlého.

Nahlížení do duše?

Jistě. Copak to není padoušství?

Jsou tedy lidé, u kterých máte problém se vcítěním se?

Heleďte, dělme to! Vcítění, tedy empatie v běžném životním styku a životní praxi, to je jedna věc. Druhou je vcítění se do figury v literární praxi. A život mě naučil jakési řezičině. Jsou lidé, které prostě uříznu a nechci se do nich vcítovat. Mám přece vymezený čas k životu, ne, a *odmítám tedy utratit byť jenom minutu* času na vcítování se do člověka, kterého jsem odsunul za hranici. Je to možná i chyba, to nepopírám.

Lze se však vůbec vcítit do člověka s jinou sexuální orientací, například?

Opět se musím vrátit k otci. Říkal, že pokládá za svůj nedostatek, že se nedokáže vcítit do homosexuálního vztahu. A jeho nedostižným vzorem byl Thomas Mann (1875–1955) a Smrt v Benátkách (1912). To byla pro otce výzva, na kterou se však nikdy nepokusil odpovědět.

Jeho poslední skutečně velké dílo byla trilogie o Kukaňovi z Kukaně (1973–80), tedy knihy čistě racionální a silně maskulinně zaměřené... Napsal je už jako starý muž. Ne, o jeho sexualitě mnoho nevím, snad jenom to, že jsem se díky ní narodil, ale... Abych neuhýbal od otázky. Dovedu si představit v oblasti sexu prakticky všechno, víte, mám ale limity, kam až ve vcítění jít, a to se zdaleka netýká jenom homosexuality.

Čeho tedy ještě?

Čeho? Vždyť já nikdy v životě ani nenapsal skutečně milostnou scénu!

Ale v Rocku mého života...

Žertujete? Ne, nikdy jsem nepopsal milostný vztah, a dokonce je mi trochu nepříjemné o těch věcech i mluvit. A tady s vámi.

Není to přitom otázka pruderie, vůbec. Ostych není totéž co pruderie.

Mimochodem, už jsme tady mluvili i o zvířatech... Náleží třeba pes ke tvorům, do kterých se člověk umí ze zvířat vcítit nejlépe?

No... Do psa se rozhodně projektujeme a on si to nechává, chudák, líbit. Psi, až se jednou ujmou vlády nad touhle planetou, nám to však ještě spočítají.

To jo. Díky svým vyvinutějším smyslům určitě. A jste si vědom, že ve svých textech někdy nahrazujete vcítění se cítěním a přikládáte výrazný význam čichovým vjemům? Míním častá zasažení hrdinů pachy jak cigaretovými, tak i potními, a mohu se mýlit, například i z toho důvodu, že mám mizerný čich, ale považuji zmínky o čichových vjemech u vás za velice typické...

A máte pravdu. Mám dobrý čich! Kdybych měl zrak tak dobrý jako čich, viděl bych za roh.

Zároveň i беру popis čichového vjemu jako důležitý prvek pro budování literárního obrazu. Čtenář si jistě vybaví i lesk dívčích vlasů, ale vzruší ho *vůně* dívčích vlasů. Je dobře psát o vůních.

A o smradech?

Ovšem. Jde o vyvolání představy vjemu a čichové vjemy jsou velmi silné. Je třeba připomínat souvislosti s nimi, scéna je pak plastičtější a v životě jsme pachy atakováni bez přestání. Tedy nevím, jak vy, ale já určitě.

Váš otec tvořil hlavně historické romány a takzvaně hlavní proud. Pach toho toku ovlivňuje i proud sci-fi – a naopak, to se ví. Přesto je sci-fi jen málo vlivná, nemyslíte?

To je příliš obecná otázka a problém související s tím kterým kulturním okruhem. Mne v té souvislosti pokaždé napadne příklad ze světa kresleného seriálu. Ten totiž býval tady zneuznaný, a jak víte, absolutně. Bylo jím pohrdáno, ale

pozor, komiks i dál není přijímán mnoha jinak rozumnými lidmi ze sféry fandomu, zatímco v zahraničí je. Ve Francii a Belgii ctí nejen Tintina a Asterixe, ale *veškeré* komiksy. Plnohodnotně se staly součástí národní kultury, jedním z pilířů, jak se říká, a v Belgii mají muzeum obrázkových příběhů a malují si je na domy. Pokaždé, když slyším vaši otázku, opakuji, že je třeba přesněji vymezit mainstream.

**Vymezme. A čekám od vás bezděky i hodně technologické vymezení...
Přijde?**

Chcete-li, tak i cynické. Vždyť tzv. hlavní proud v té které zemi obvykle tvoří tak dvacet až třicet lidí. Ne víc. Znají se, potkávají, obvykle se navzájem chválí a podporují a vytvářejí ono základní předitivo, kterému se říká hlavní proud literárního toku. Vzájemně si často píšou na sebe i kritiky a mnozí jsou zase tak svázáni s nakladatelstvími, že i rozhodují, co vyjde. Jsou vrátnými. Jedni - a titíž. Často i literaturu vyučují na vysoké škole a studentkám tam vtoukají do hlavy: TOTO je kvalitou. A toto, pěkně prosím, zapovídáme.

Každých dvacet let se u nás prostřídají elity a změní strukturu. Ekonomická, politická, kulturní... A sci-fi? Všimněte si, že do těchto struktur nikdy nezapadá a ony ji nikdy úplně neakceptují.

Sci-fi nikdy, máte pravdu. To už spíš fantasy.

Vedl jsem už bezpočet debat na tohle téma, s mnoha oponenty, a ti mi mnohdy vážně tvrdili, že je fantastická literatura nesmysl a hloupost.

To se pletli. A jak jste argumentoval?

Zeptal jsem se jich, jestli ve dvacátém století existují světově významnější knihy než Čapkovy sci-fi *Bílá nemoc*, *Krakatit* a *Válka s mloky* anebo než *Orwellův román* 1984. Tím byli vždy zaskočeni, ale vždycky i řekli: Pane Neffe, ale to není sci-fi. A co to je? ptám se. To je literatura.

Věřu že zacykleně zakouzlený dialog!

Nebo *Proměna Franze Kafky*. Uvědomujete si, že jde o čistou sci-fi, ne?

Přiznávám, až v tuto chvíli.

Jde. Tady dokonce není ani o čem diskutovat, je to přímo příklad čistoty žánru.

Ale i metafora. Probudit se jako šváb!

A sci-fi bývá metaforou. Ne pokaždé, ale... Přesto, vidíte, nejsou tito autoři jako reprezentanti tvůrců science fiction vnímáni, protože ono to jaksi nezapadá do mocenských struktur současné kultury. I já nosím na klopě pomyslnou hvězdu sci-fi autora a jednak mi to nepřekáží, jednak mi je to jedno.

A co se pak týče případných nedostatků, už jste to zřejmě záměrně natukl. Ne, nejsem zřejmě schopen příliš hlubokého psychologického vžití se, a tak se namísto toho stávám jakýmsi *spekulativním* typem psavce a rozhodně ne psychopotápečem.

A bohužel se to potápěčství zřejmě nemohu ani naučit, protože se to naučit nedá. Protože takovým už se člověk musí narodit. S tykadly pro.

A ještě konkrétněji?

Mluvili jsme přece o milostných scénách... A dokázal už jsem vůbec napsat ženu?

Číňanka Su, která má hodně z Ljuby Krbové, každopádně.

To je pravda, nejsem si ale jist, zda se dokážu dostatečně vcífovat do ženských rolí. Obávám se, že ne. Že se neumím cítit jako žena. Zato vousatý Tolstoj, když líčí život Anny Kareninové, nedokážete to pochopit, a totéž platí o Shakespearovi. Ale ke sci-fi. Není to náhoda, že tolik jejích autorů pocházelo z řad žurnalistů. I Čapek byl novinář. Že vás to nutí do sci-fi, je totiž dáno už tou spekulativní složkou vaší osobnosti!

Tři prsty Astonovy

A teď se vraťme znovu až na začátek. Jaký byl váš první psací stroj?

Značky Mercedes. Model pět od firmy Mercedes Buromaschinen vyrobený snad už někdy ve dvacátých letech, odjakživa ale patřil do mého světa, a to nejenom jako relikvie.

Zároveň ale náležel světu a vůním vašeho otce, ne?

Ano, ale do rodiny ho přinesla maminka už v roce 1938 a táta na něm nikdy nepracoval.

Jak to víte, že ne?

Protože nikdy nepracoval na žádném psacím stroji.

Nikdy? Vlastně ano, pravda... Četl jsem Večery u krbu.

Tak víte, že otec všechny svoje knihy napsal tužkou. Nikdy nepsal na stroji, zato tužek vlastnil sady.

A před započítím vlastní práce je vždycky pečlivě ořezával, což, tuším, dělával třeba i Edvard Valenta. Který ovšem psával za nocí a těsnopisem...

Ořezávání, ano... Byl to hotový rituál. Víím to, protože jsem mu směl jako hoch přihlížet.

Ale tužkopisy přece vždycky musel někdo přepsat.

Paní Marie Černá z Nového Strašecí, a to všechno mimo jiné znamenalo, že opuštěný Mercedes propadl mé dětské péči. Zpočátku sloužil jako hrad obývaný figurkami Člověče, nezlob se a celé potoky krve byly prolity na schodišti jeho klávesnice a ne jeden zrádce se houpal na páce, kterou se posunuje válec.

Naštěstí jste však posléze nahradil svou krvechtivost psaním.

Ano, a naučil se klávesy stiskávat, řadit písmena do slov, a když mi bylo deset, začal jsem právě na tomhle stroji vydávat rodinné noviny.

A tužkou, jako váš otec, nepíšete? Nikdy? Anebo propiskou?

Mám sice profesionálně zkažený rukopis, ale je slušností odpovědět takto na dopis, když už vám někdo napíše.

Zpátky ke klávesnici. Na té jste se sice sám naučil psát, ale jen třemi prsty.

Je to tak. Od časů těch dětských novin nazvaných *Blue Stallion* píše ukazovákem levé ruky a ukazovákem prostředníkem pravé ruky.

Dokdy vám sloužil onen Mercedes?

Sepisoval jsem na něm ještě první povídky science fiction! Tehdy se však projevila vnitřní kletba stroje. Jeho litery jsou o camflík větší, než káže norma, takže výsledný rukopis neodpovídal předpisu. Že na tom nezáleží? Že je to jedno, jak jsou litery velké, hlavně že je jich do řádky pětadesát a že vychází třicet řádek do normované stránky? Byla doba, která měřila kvality lidí a jejich práci podle jiných měřítek, než jak káže rozum.

Mnohdy to ovšem trvá.

Koupit jsem si každopádně musel nový stroj a Mercedes model pět se zase stal tím, čím už jednou byl. Hradem, kde ale dnes už neožívají figurky Člověče, nezlob se, nýbrž duchové. Všech lidských bytostí, kterým ten stroj kdy patřil.

A co třeba korigování? Je to pravda, že jste v předpočítačové éře opravoval rukopisy nejradši v kuchyňském koutě, na dosah jídelního stolu, protože dělat i tohle v pracovně byste měl za „zostření trestu“?

Někdy to tak bylo.

Opusťme ale technické pomůcky, což by třeba u fotografování tak rychle nešlo. Jako mladík jsem obdivoval vaši slovní zásobu, do velké míry to platí dodnes, a tato zásoba obvykle bývá i přirozeným důsledkem zaujaté a hojné četby... Nebo snad máte i tendenci obracet se o pomoc k synonymickému slovníku? Třeba našemu nejlepšímu,

trojdílnému? Právě se mi vybavuje, jak si ho pochvaloval můj otec (rovněž psavec).

Vidíte, a mně se zase vybavuje můj otec. Ten dokonce velmi záměrně a systematicky pracoval se slovníky, ale hlavně s velkým akademickým slovníkem českého jazyka. V tomhle, ostatně skoro jako v ničem, jsem ho nenásledoval.

Ani v nejmenším ne?

Ne. Vždycky jsem se snažil o mluvný jazyk a zásobu, mám-li jakou, jsem čerpal spíše z odposlechu nežli z knih.

A vlastně třídílný synonymický slovník?

Někde ho mám, ale nikdy jsme do něho nenahlédli. Nevím, jestli se za to hanbit anebo se tím chlubit. Je to prostě fakt.

Obecné rady pro autory sci-fi povídek už jsme slyšeli. Cítíte se však vůbec kompetentním posuzovat? A mluvím třeba i jenom o začínajících autorech...

Zdali jsem kompetentní? Říkávám, že posuzovat povídky by měl výhradně ten, v jehož moci je tyto povídky vydat, a to je také hlavní, ne-li jediné kritérium, protože jediné na názoru toho člověka v praxi záleží a nikoli na názoru někoho, kdo si jen tak kecá do lebedy.

To ale může být vaše posuzovatelská pozice.

Povídky k posouzení občas dostávám, jak sám víte, a ty povídky mívají nápad a celkem obratně zacházejí se slovem, jenže autoři často nemají ponětí, jak se s povídkovým žánrem zachází a jak se taková povídka staví.

Nápad je totiž málo. I ve sci-fi. Nápad je dobrá věc, ale přinejmenším ho musíte umět prodat. Podívejte, píšete, jste-li tedy autor, a teprve psaním většinou nápad odkrýváte. Jako archeolog, postupně. Víc a víc odhrnujete písek Duny, až je tento nápad patrný jako červ, a od čtenáře očekáváte radostný úžas, jenže... Jenže podstatou povídky je taky dělení motivů do figur, a to tak, aby figury stály a šly dějově *proti* sobě a realizovaly nějak výrazněji svoje chtění a svoji vůli. A tohle málokdy funguje dobře, protože autor vytvoří postav málo. Jednu dvě.

Člověk přitom asi má psát o těch lidech, které nejvíc miloval, plus o těch, kteří mu nejvíc šli na nervy – a jen pak má psané, když se to povede, smysl. Ale píši samozřejmě také o sobě a také o figurách zcela fiktivních!

Mluvil už jsem o ideálním počtu tří postav, ale v delších povídkách může hrát roli i pět až sedm postav, jak už říkám ve svém Desateru, a na tomtéž nápadu se dá vybudovat třeba tucet různých variací, jenže vždycky musí jít o střet zájmů a až potom povídka funguje. Ne když jenom čáry máry udělá s motivem a ve figurách se nikdo nevyzná.

Jaký je podle vaší zkušenosti rozdíl při psaní povídky a románu?

To je otázka. Povídka je samozřejmě něco úplně jiného než román. Podstatně, to ví každý, a zdaleka nejde jen o rozsah, chce to i jinou obrazivost a nejde taky dost dobře udělat dobrý román z povídky. Růže pro Algernon mohou být výjimka.

Anebo Jádru pudla... jste udělal právě z povídky! Anebo Stephen King to možná umí.

Nevím, jestli King, ale míním *dobry* román, a kdybych teď šel a napsal *Nejlepší vodvaz v dějinách svangu* jako román, bude z toho naprostá srágora. Vím to. Ztratilo by to dynamiku, protože to, co bylo skutečně potřeba říci, bylo řečeno v povídce a jenom v té povídce.

Řeknu teď snad banalitu, ale nikde není psáno, že to, co se řekne dvěma sty padesáti tisíci slovy, je lepší než to, co se řekne dvě stě padesáti slovy.

Co pro vás tedy znamená psát romány? Už jich máte na kontě poma-lu patnáct.

Co? Je to určitá zběsilost.

Přesto ne taková, abyste si nedal radit. Kdo všechno vlastně dělá a dělal vašim románům testera?

Ljuba, její dcera anebo paní Hana Knéblová... Jedním z nejlepších testerů byl malíř Teodor Rotrekl. Ilustroval mi dva romány, mimo jiné i *Šídlo v pytli*, a bydlel v jedné vsi u Unhoště. Tenkrát před převratem četl každý rukopis redaktor, a to mnohokrát. Pak ho četli minimálně ještě dva externí lektorů a někdy i pět lektorů. Ti všichni to hodnotili po stránce umělecké a dalších, a teprve pak to šlo do výroby, tedy taky k výtvarníkovi, a Rotrekl si zlektorovaný, schválený rukopis přečetl a zavolal mi, ať k němu přijedu, a rozbil mi text napadrt, že je to blbost. Naprostá. A já? Bral jsem ho vážně. Rukopis jsem zahodil a napsal ho prakticky celý znova, ale to už nikdo nečetl. Žádný lektor – a vydali to. Nicméně Teodor to rozebral opravdu jako nějaký renomovaný kritik a měl pravdu. Tři měsíce jsem to pak znovu přepisoval. Úplně. A ten paradox opravdu byl, že novou verzi už nikdo neschvaloval. Schválili tu původní a nikdo se už nikdy nedověděl,

38)

že pak bylo vydáno něco úplně jiného, protože z původní verze jednoduše nezbylo nic. Víte, malířům se dá věřit.

A ještě další testeři?

Samozřejmě Martin Zhouf, taky výtvarník. Ten zase pěkně rozebral druhý díl Milénia. Víte, dlouhodobě toužím napsat jakéhosi hamletovského hrdinu a tam jsem se o to pokusil. Ale tak nepodařeně, že to Martin sepsul.

Jak jste vlastně začínal psát?

První beletristické útvary jsem začal vytvářet už jako velice mladý kluk při studiích na novinářské fakultě, to bylo koncem šedesátých let, a pracoval jsem současně v rozhlasu. Dostal jsem od šéfa za úkol připravit něco zcela nového a zajímavého, totiž čtení ze zahraničního tisku, i vymyslel jsem si kvůli tomu princip, inu, téměř až rozhlasových her s dialogy. Hrál mi tam tenkrát Petr Haničinec a jeho protihráčem se stal režisér Jiří Škoda, který sice nebyl herec, ale zato měl školený hlas.

A přitom i režíroval?

Ne, v podstatě jsem si to režíroval sám. Právě z toho důvodu, že režisér Škoda zaměstnal sám sebe, takže pak musel sedět ve studiu a číst ty texty. No a tam jsem se možná už učil anebo i naučil psát dialogy a stavět napětí a vyrábět pointy a mělo to i přesah přes normální novinářskou práci.

Pak ale bohužel následovala dlouhá pauza, co se literatury týká.

Dost dlouhá. Na jejím začátku přišli Rusové a já šel od žurnalistiky úplně jinam, jenže mi to nedalo pokoj a prsty mě svěděly. K psaní...

Nepomiňme, že jste se také v srpnu 1969 oženil.

Jistě, a Míša byla u nás doma poprvé legálně přes noc – přesně měsíc před svatbou, v den, kdy startovalo Apollo 11 (21. 7.). Mimochodem, Ivo, víte, že měsíční střela z románu Ze Země na Měsíc měla na Měsíci přistát po 97 hodinách letu a že let Apolla 11 trval jen o šest hodin déle? Ale k psaní. Já se k němu opravdu dostal hrou osudu, a kdyby nebylo toho příšerného zvratu v šedesátém osmém, stal bych se politickým komentátorem. A ne? Vždyť já už měl smlouvu se znovu vznikajícími Lidovými novinami (1969) a měl být zpravodajem v Paříži a v Londýně, a tak bych žil na střídačku, tam by nebylo co řešit. Nevím. Možná že bych kromě komentářů něco napsal, nějaké fejetony, ale... Nebyl bych žádný spisovatel.

Proč jste roku 1975 nedopsali s Vladimírem Kovaříkem knížku Frajeři? Oč v ní šlo?

Oč? To nebyla žádná pitomost. Byl to recesní román. Partička chlapů se sejde na vojenském cvičení a ujedou z vytčené trasy s obrněným transportérem. A dopsali jsme to. Velká sranda. Popíjej, nějakou holku si taky podaj, jenže pak spadnou do vody a hrozí malér a všichni se poserou a z frajeřiny nezbude nic. Psali jsme to ještě ve zbytku volné atmosféry po šedesátých letech, anebo my ji aspoň ještě cítili. Všechno se ale ztratilo.

Ta atmosféra...

I ten rukopis.

A v tomhle skladišti ztraceností už odpočívá celá šňůrka vašich prací, že jo...

I třeba předposlední verze *Rocku mého života*, verze v pořadí třetí, která se ale třeba ještě najde. Zůstala totiž kdesi na discích.

A v sedmdesátých letech?

Bylo dlouho zcela vyloučené, aby mi někde vůbec něco i jenom otiskli, a ti *Frajeři* se opravdu ztratili, takže mou naprostou prvotinou se stala až reklamní brožura pro Českou pojišťovnu *Aby u vás nehořelo*, kterou tvoří humorné, fantastní a možná až patafyzické kapitoly, a až později se z ní vyvinul humoristický román *A včely se vyrojily* (1983).

Najdou se v něm autobiografické prvky. Odrazilo se tu třeba vaše stěhování ze Slap, školní léta... A dál? Co jste psal?

Uprostřed sedmdesátých let jsem najednou dostal nabídku, jestli bych nemohl udělat reklamní almanach pro pojišťovnu, o které už jsem mluvil, a tak se stalo, že jsme ještě s Petrem Horou-Hořejšem napsali cosi, co jsem koncipoval asi jako nový Kulíkův kalendář.

Což bylo co?

Za první republiky existovala firma *Káva Kulík* a jako reklamní předmět se tehdy vydávaly kalendáře, vlastně jakési almanachy. S roční periodicitou i doprovodem povídek. No a Kulíkův kalendář byl jedním. Mé dílko se jmenovalo *Kratochvilné čtení pro celou rodinu* (1981), ilustroval je Vladimír Renčín, měl jsem

s tím spousty práce a nakonec mi to snad ani nezaplatili, byla to opravdu hnusná doba a dodnes je za to nenávidím, zloděje pojišťoväcký, protože mi za to ani korunu nedali.

Ale existuje to.

To jistě, ale jsem hluboce přesvědčen, že ukradli i ten honorář. „Nepojišťujte se, jsou to zloději,“ říkal jsem dlouho. No ale už mezi těmi texty z roku 1975 pro Kratochvilné čtení jsou i povídky, a já chtěl, aby to byly povídky různých žánrů. Od pohádky pro děti až po detektivku i dívčí románek i zamilovaný příběh pro ženy a samozřejmě taky sci-fi a horor.

Chtěl jsem – a co se stalo? Interní cenzoři pojišťovny z rukopisu neomylnou rukou vytáhli to nejlepší a zahodili povídku *Jitro pro strašnou radost*.

Ranou, ještě nescifoidní knížkou Klukoviny a tátoviny (1980) jste mě v mládí uhranul. Její energií i optimismem...

Ano, to je pěkná knížka – a velice autentická – o mých zážitcích se synem Davidem (nar. 1970), když mu bylo pět. Snad bych ji měl zase vydat, jenže všichni by pořád koukali, kdy už se na scénu dostaví Marťan.

Opravdu se konala zde líčená výprava se synem k věži pražské vodárny?

Konala, vodárna ještě stojí a chodili jsme tam koukat i s Ljubou a našimi pejsky.

Kromě Klukovin jste ale rozvíjel i linii povídky Jitro pro strašnou radost, tedy sci-fi.

Ano, a ty další povídky jsem psal pro Vojtu Kantora a antologie *Železo přichází z hvězd* a *Lidé ze souhvězdí Lva*. Vojta totiž přečetl *Něco je jinak*, tedy mou knihu z oblasti teorie žánru, a my jsme se tenkrát ještě neznali, a tak se ptal, jestli taky píšou povídky, a já řekl: „Samo sebou, pane Kantor, já mám doma strašnou spoustu povídek.“ Ale neměl jsem nic, takže jsem musel pokračovat, jak říkáte, a napsal další tři.

Petr a Lucie, Proč Filemon a Baucis nezůstali spolu navěky a jak přišla Lali o zapalovač. V druhé z nich sníte o putování časem jako o jakémsi vtažení blány... A pak tu ovšem ještě byla první verze povídky Kukaččí vejce, taky dnes už ztracená.

Vejde bylo o galaktické válce, kterou lidstvo prohrává, když je obklíčeno jinoplanetníky. Nastává poslední hodinka a lidstvo sedí v posledním bunkru světa a loučí se s životem. Tu si někdo vzpomene, že tam ještě mají jakéhosi pošuka, který disponuje vynálezem, a ukáže se, že jde o stroj času. Vráti se tedy v tom stroji až před vypuknutí války, ale ukáže se, že konflikt bude nevyhnutelný a nastane a nelze jinak. Tu ti lidé dojdou k závěru, že se musí přestat s veškerými kosmickými aktivitami a je třeba zahubit zárodky vývoje techniky a všechno jaksi elektromagneticky zatemnit. *Lidstvo musí být technologicky neviditelné z vesmíru* a to bylo i poučením této povídky. Později jsem se k motivu vrátil a některé myšlenky rozvinul, zejména v cyklu esejů o galaktických válkách, který vyšel ve sborníku *Klon '97*.

Dobrá. Čím jsme asi teď technologicky nejnámátnější z vesmíru, sledují-li nás?

Tohle je otázka, která mě činí rozervaným. Statisticky vzato pokládám za nemožné, že bychom měli být ve vesmíru sami, a čistě statisticky vzato mi připadá nemožné, že bychom byli jediná technicky zaměřená civilizace. Technicky zaměřená civilizace dokáže analyzovat podmínky vhodné nebo nevhodné k životu, a jakmile by byl objeven kdekoli ve vesmíru planetární systém obdařený parametry připouštějícími jakýkoli život, byl by na tuto oblast upřen maximální zájem. Jako existují startovací okna, tedy údobí vhodná k energeticky a ekonomicky nejvýhodnější cestě k cizí planetě, bylo by ovšem možné vynalézt i jakási existenční okna.

Co tím myslíte?

Jestli vysíláme elektromagnetické vlny anebo ne, zůstává z tohoto hlediska podružné, Země je zajímavá už svými parametry a ty tady byly od začátku, jsou dané už jejím umístěním, její vzdáleností od Slunce, tvarem oběžné dráhy, rotací a podobně, a proto si myslím, že *problém je v čase*.

Nejen já... si to myslím. Civilizace vznikají a zanikají, aniž měly možnost se setkat a pravděpodobnost setkání je menší než pravděpodobnost četnosti civilizací ve vesmíru. Kdybychom předpokládali, že mezigalaktické cesty jednou budou možné, je velmi pravděpodobné, že narazíme na světy se zárodky budoucích rozumných životů a civilizací v „dávné budoucnosti“ anebo na pozůstatky dávno vymřelých civilizací, což je fascinující představa, protože bychom se mohli civilizačně dostat o veliké skoky dopředu jenom na základě pochopení pozůstatků civilizace, která se dostala dál než my... O těchto věcech se píší sci-fi příběhy, jenže problém je v tom, že příběh musí být založen na konfliktu, jak už jsem říkal, a v Pompejích žádný konflikt nevyvoláte. Nebo jenom uměle, no, a vesmír, to jsou jedny veliké Pompeje Galaktické civilizace. Těžko se o tom tedy píše.

Ale vraťme se do našeho světa. Ani korunu mi nezaplatili, ale nejen to, nevrátili mi ani ty rukopisy a ztratili je, vždyť já jsem napsal i horor, a ten taky ztratili, a to dokonce asi třikrát. Pamatoval jsem si ho, naštěstí, a vždycky jsem ho napsal znovu, ale znovu ho ztratili...

To mluvíte o povídce Nevěsta pro dlouhou noc vydané nakonec až ve výboru z české fantastiky Hvězdy v trávě (1984) a pak ve vaší knize Vesmír je dost nekonečný (1991)...

Jo. Je, jak víte, o upírovi. Ten se ubytuje v hostinci a hostinský na něj pošle upírku, protože neví, kdo ten příchozí je.

Ani čtenář to neví.

Upír se dá s upírkou dohromady a oba zotročí hostinského, který jim pak nahání oběti. Jenže horor a sci-fi, tyhle žánry nesměly tenkrát v tom almanachu vyjít.